

Київський університет імені Бориса Грінченка

РУДКЕВИЧ НАТАЛІЯ ІГОРІВНА

УДК 378.091.212:[316.61:39](043.5)

**ЕТНОКУЛЬТУРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Олексюк Наталія Степанівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Карпова Ірина Гораціївна,
Чернігівський національний технологічний
університет, доцент кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права.

Захист відбудеться 25 червня 2019 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.01 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б) та на сайті kubg.edu.ua.

Автореферат розіслано « ____ » травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Венгловська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку незалежної України характеризується стратегічним курсом на оновлення усіх сфер суспільного життя, зокрема освіти. Успішність процесу соціалізації молоді як демографічного, інтелектуального та культурного ресурсу визначено нині важливим фактором інтеграції закладів освіти України в європейський освітній простір. Саме тому до пріоритетних завдань теорії та практики соціальної педагогіки належить обґрунтування значення етнічної та культурної складової у загальному соціалізаційному процесі молодого людини, створення та реалізація сприятливих для цього умов освітнього середовища.

Важливим завданням соціально-виховної роботи закладу вищої освіти (назву змінено згідно із Законом України «Про вищу освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017) є збереження та популяризація національної культури, традицій та звичаїв свого народу, їх відтворення з метою збагачення освітнього та особистісного соціокультурного простору студентів.

Необхідність розв'язання цього завдання підтверджена положеннями нормативно-законодавчих актів з питань соціалізації підростаючого покоління: Законів України: «Про вищу освіту» (2019), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2016), «Про засади державної мовної політики» (2018), «Про захист від дискримінації» (2018), «Про Концепцію державної етнонаціональної політики України» (2018), «Про культуру» (2018), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016-2020 рр.

Проблема соціалізації особистості є мультидисциплінарною, її різні аспекти досліджуються вітчизняними та зарубіжними вченими у філософії (В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.), педагогіці (С. Вітвицька, С. Карпенчук, та ін.), соціології (В. Городяненко, О. Яременко та ін.), соціальній педагогіці (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, С. Савченко та ін.), психології (Л. Божович, І. Булах, І. Кон та ін.). Сутність та особливості етнічної соціалізації молоді розкрито в працях таких вітчизняних (Н. Лавриченко, А. Мудрик та ін.) та зарубіжних (А. Вендланд, Ф. Гіддінгс, К. Струве, С. Чжан та ін.) дослідників.

Теоретичні засади функціонування соціального середовища як необхідної умови соціалізації особистості обґрунтовані В. Белоусовим, Л. Буєвою, П. Бурдье, А. Дорошенком, М. Лукашевичем, А. Мудриком, С. Харченко та ін. Дослідженню освітнього середовища як різновиду соціально-виховного середовища присвячені роботи Ж. Петрочко, М. Шакурової; соціокультурного середовища – О. Джексон, А. Рижанової, О. Холоденко; освітнього середовища навчального закладу – М. Бартко, О. Бурим, О.Карпової, Г. Мешко, Л. Хоружої та ін. Проблеми етнокультурного виховання молоді розкрито в працях таких зарубіжних дослідників: Ж. Ауернхеймера, Е. Гелнера, Н. Глейзера, Дж. Грасія Хорхе та ін.

Вагомі наукові здобутки у розкритті порушеної проблеми дослідження утворюють: аналіз стану соціалізації студентів в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору (С. Савченко); діагностика соціально-виховного процесу як умови соціалізації студента (Ж. Баб'як); визначення педагогічних умов

соціалізації студентів у позанавчальній діяльності (Г. Овчаренко); формування просоціальних особистісних смислів студентської молоді (Н. Грищенко); обґрунтування ідей національно-патріотичного виховання дітей і молоді в умовах трансформації суспільства (Г. Іванюк); визначення значення особистісно-професійного розвитку студентів педагогічних спеціальностей (О. Венгловська).

Підтвердженням взаємозалежності та взаємообумовленості процесів етнокультурної соціалізації молоді та соціально-виховної діяльності зі студентами стали праці, в яких визначено педагогічні умови політичної соціалізації студентської молоді в умовах великого міста (Ю. Загородній), здійснено характеристику ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах культурно-освітнього простору (Р. Кубанов), обґрунтовано роль культурної соціалізації молоді як фактору організації та самоорганізації (А. Тесленко).

Водночас вивчення наукових джерел з проблеми етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти дозволили виявити низку *суперечностей* між:

- сучасними тенденціями до глобалізації суспільних процесів і міжкультурності у вихованні та необхідністю збереження етнокультурної самобутності молоді як чинника національної ідентифікації;
- необхідністю використання потенціалу освітнього середовища закладу вищої освіти у процесі етнокультурної соціалізації студентів та відсутністю оптимальних форм та методів забезпечення його ефективності;
- об'єктивною потребою реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти та недостатньою розробленістю відповідного змістово-методичного забезпечення.

Узагальнення та аналіз результатів наукових досліджень щодо формування етнокультури студентів закладів вищої освіти дали змогу відзначити, що у вагомих за теоретичними і прикладними здобутками працях, залишається поза увагою ґрунтовне вивчення проблеми етнокультурної соціалізації студентів, зокрема в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Таким чином, актуальність окресленої проблеми, її недостатня розробленість у сучасній педагогічній теорії і практиці та визначенні суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукову роботу виконано в межах комплексної теми науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка (2010-2014 рр.) «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (державний реєстраційний номер 0110U006274) та теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка (2015-2017 рр.) «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №12 від 26 листопада 2015 року) та

узгоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол №8 від 15 грудня 2015 року).

Мета дослідження – обґрунтування механізмів етнокультурної соціалізації студентів та розроблення змістово-технологічного забезпечення їх реалізації.

Для реалізації поставленої мети виокремлено основні **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати сутність та складові етнокультурної соціалізації особистості в сучасних соціокультурних умовах.

2. Охарактеризувати особливості етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

3. Визначити провідні механізми, показники та виявити рівні етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

4. Перевірити результативність змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес етнокультурної соціалізації особистості.

Предмет дослідження – механізми етнокультурної соціалізації студентів і змістово-технологічне забезпечення їх реалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Теоретичною основою дослідження є культурологічний та середовищний підходи до аналізу освітніх та соціальних явищ; положення про нерозривний зв'язок культури і освіти; системність виховних впливів; принципи гуманізму, толерантності, міжкультурної взаємодії, культуровідповідності, етнопсихологізації, етнопедagogізації, наукові положення і висновки щодо: теорії та методики виховання (І. Бех, С. Карпенчук, О. Сухомлинська); теорії міжкультурного діалогу (Ф. Бацевич, О. Бучковська, П. Осипов, В. Терехова), полікультурної та міжкультурної освіти (Т. Левовицький, Д. Мацумото, С. Сисоєва); теорії етнокультурного виховання в закладах вищої освіти (В. Бойченко, А. Капська, О. Матвієнко, Н. Олексюк, Ю. Руденко, В. Тернопільська, С. Цимбрило); положення про: розвиток особистості у відкритому соціальному середовищі (Н. Андрєєнкова, І. Кон, В. Лозова, В. Москаленко, А. Мудрик); взаємозв'язок процесів соціалізації, виховання і формування особистості (В. Лісовський, В. Ляудіс, В. Павловський, А. Рижанова, Б. Рубін, К. Штарке); умови та фактори соціалізації студентської молоді (С. Вітвицька, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, С. Савченко, С. Харченко, Н. Чернуха); соціально-педагогічну діяльність з молоддю в умовах соціального середовища (О. Безпалько, Р. Вайнола, Т. Веретенко, І. Зверєва, Ж. Петрочко).

Для реалізації поставленої мети та розв'язання завдань дослідження використано комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння і систематизація наукових джерел для визначення сутності основних понять дослідження, узагальнення теоретичних підходів до проблеми соціалізації загалом та етнокультурної соціалізації особистості в соціальній педагогіці та суміжних галузях знань; узагальнення педагогічних, психологічних, соціологічних підходів для дослідження проблеми з метою визначення напрямів наукового пошуку, особливостей етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти; *емпіричні* – контент-аналіз документації, педагогічне

спостереження, діагностичні бесіди, інтерв'ювання, анкетування, тестування, аналіз результатів діяльності, метод незалежних експертних оцінок – для визначення дієвості механізмів етнокультурної соціалізації студентів на різних етапах експериментальної роботи; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для виявлення результативності змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів; *статистичні* – методи математичної статистики для достовірності оцінки впровадження змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів.

Експериментальною базою дослідження стали: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Український католицький університет, Львівський національний університет імені Івана Франка, Київський університет імені Бориса Грінченка. Експериментальною роботою було охоплено 302 особи.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* теоретично обґрунтовано: сутність поняття «етнокультурна соціалізація студентів», яке трактується як процес засвоєння, прийняття та особистісної трансформації студентами етнічних та культурних цінностей, зразків поведінки, що забезпечує етнокультурну ідентифікацію, самовизначення та толерантність в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти; механізми етнокультурної соціалізації студентів (ідентифікації, наслідування, традиційний, інституційний, стилізований, міжособистісний); показники та рівні етнокультурної соціалізації студентів; змістово-технологічне забезпечення етнокультурної соціалізації студентів як сукупність напрямів та алгоритмізованих дій з розробки та упровадження організаційних форм та методів соціально-педагогічної роботи зі студентами за напрямом їх етнокультурної соціалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти; *уточнено* трактування понять: «освітнє середовище закладу вищої освіти», «механізми соціалізації», «механізми етнокультурної соціалізації»; особливості етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти (вплив освітнього процесу, студентського віку, особистісного й професійного становлення студента, освітнього дизайну закладу вищої освіти, субкультури закладу вищої освіти); *подальшого розвитку набули* організаційні форми соціально-педагогічної роботи з етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти якісно нового змістово-технологічного забезпечення етнокультурної соціалізації студентів; методичних рекомендацій для організаторів соціально-виховної роботи зі студентами, педагогів щодо підвищення ефективності етнокультурної соціалізації студентів.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, що залучені до процесу формування етнокультурної соціалізації студентів; у практичній роботі соціальних педагогів, керівників студентських об'єднань, органів студентського самоврядування; під час викладання навчальних дисциплін «Соціалізація

особистості», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Технології соціально-педагогічної роботи» для студентів першого бакалаврського рівня спеціальності «Соціальна робота», освітніх програм «Соціальна педагогіка», «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю».

Результати дослідження **впроваджено** у практику роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка про впровадження №01-15/03/386 від 15.03.2018), Українського католицького університету (довідка про впровадження №268/18 від 18.05.2018), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження №2868-Н від 26.06.2018), Київського університету імені Бориса Грінченка (акт про впровадження №134-н від 03.12.2018).

Особистий внесок здобувача. У статті «Механізми соціалізації студентської молоді в освітньому середовищі закладу вищої освіти», опублікованій у співавторстві з Р. Вайнолою, авторським є висвітлення сутності механізмів соціалізації студентської молоді в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях та повідомленнях на наукових, науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Управління в освіті» (м. Львів, 2015), «Соціальна робота як правозахисна професія» (м. Чернівці, 2015), «Current issues and problems of social sciences» (м. Кельце, Республіка Польща, 2016), «Актуальні проблеми сучасної соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців» (м. Ужгород, 2016), «Innovation and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine» (м. Сандомир, Республіка Польща, 2017), «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (м. Київ, 2017), «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities» (м. Канаус, Литва, 2018), «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 2018), «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (м. Одеса, 2018), «Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень» (м. Київ, 2018); *всукраїнських* – «Суспільні проблеми сучасної соціології, психології та соціальної роботи» (м. Херсон, 2015), «Формування професіоналізму фахівця в системі безперервної освіти» (м. Переяслав-Хмельницький, 2015), «Практична педагогіка та психологія: методи і технології» (м. Запоріжжя, 2016), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (м. Луцьк, 2018).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 24 публікаціях, із них: 23 – одноосібних, 1 – у співавторстві; із них 8 статей опубліковано в провідних фахових виданнях України (з яких 2 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 – у науковому виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, 14 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 264 сторінки, із них 164 сторінки основного тексту; 11 додатків

обсягом 51 сторінка. У роботі представлено 31 таблицю і 12 рисунків, які відображені на 14 сторінках. Список використаних джерел нараховує 322 найменування (із них 15 – іноземними мовами) на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічну основу та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію дослідження та впровадження його результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні засади етнокультурної соціалізації студентів»** – обґрунтовано теоретико-методичні засади етнокультурної соціалізації студентів: розкрито сутність етнокультурної соціалізації особистості як соціально-педагогічної проблеми; охарактеризовано етнокультурну соціалізацію студентів; визначено механізми та показники етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

На основі аналізу культурологічного та середовищного підходів до освітніх та соціальних явищ досліджено сутність феномену етнокультурної соціалізації особистості. Соціалізацію (О. Безпалько) охарактеризовано як процес засвоєння та активного відтворення людиною соціокультурного досвіду (знань, цінностей, норм, традицій, зразків поведінки, визнаних у суспільстві), що забезпечує її становлення та розвиток як соціального індивіда. За результатами теоретичного пошуку з'ясовано, що етнічну соціалізацію особистості (Л. Аза, В. Євтух) трактовано як процес становлення людини як представника певного етносу, опанування людиною цінностей, настанов, зразків поведінки, що притаманні даному етносу, відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду етносу, перетворення цього досвіду на особисте надбання. Культурну соціалізацію (за А. Тесленком, М. Дж. Херсковиц) визначено як процес засвоєння людиною притаманної культурі світобачення і поведінки, в результаті чого формується когнітивна, емоційна та поведінкова схожість з членами даної культури та відмінності від членів інших культур. Етнокультурну соціалізацію особистості (Г. Лозко, М. Махній, О. Татаренко) представлено як процес засвоєння етнічних та культурних цінностей, зразків поведінки етнічної спільноти; формування здатності до збереження і збагачення національної культури, традицій, звичаїв.

Встановлено, що освітнє середовище є дієвим соціалізаційним чинником впливу на студента. Освітнє середовище закладу вищої освіти (М. Братко, Р. Вайнола, С. Савченко) розглядається як цілісна єдність соціально створених умов-можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції, забезпечує набуття соціального досвіду, професійну та особистісну самореалізацію та самовираження студентів.

Запропоновано авторське визначення *етнокультурної соціалізації студентів* як процес засвоєння, прийняття та особистісної трансформації студентами етнічних та культурних цінностей, зразків поведінки, що забезпечує етнокультурну ідентифікацію, самовизначення та толерантність в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Визначено особливості етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: вплив освітнього процесу, студентського віку, особистісного й професійного становлення студента, освітнього дизайну закладу вищої освіти, субкультури закладу вищої освіти.

Узагальнено підходи до визначення поняття «механізми соціалізації»: як наслідування (Г. Тард); як прогресивної взаємної акомодатії (приспосовуваності) між людською істотою, що активно росте, і мінливими умовами, в яких вона живе (Ю. Бронфенбренер); як ідентифікації та відособлення особи (В. Мухіна); як закономірної зміни фаз адаптації, індивідуалізації й інтеграції в процесі розвитку особи (А. Петровський). Механізми соціалізації особистості (за А. Мудриком та А. Петровським) визначено як результат соціальної ідентифікації, адаптації та інтеграції особистості, що обумовлений інтеріоризацією зовнішніх впливів середовища, групових норм і цінностей в життєдіяльність.

Виокремлено механізми етнокультурної соціалізації студентів (ідентифікації, наслідування, традиційний, інституційний, стилізований, міжособистісний), визначено та схарактеризовано показники їх реалізації.

Показниками реалізації механізму ідентифікації визначено: зарахування себе до певної етнічної спільноти; відчуття приналежності до певної етнічної спільноти. Показниками за механізмом наслідування обрано: повторення та копіювання культурних зразків етносу як цінності; трансформація етнічних зразків в сучасне життя. Реалізація традиційного механізму передбачає сформованість таких показників, як: засвоєння норм, еталонів поведінки певного етносу; прийняття традицій, сприйняття поглядів, стереотипів, що характерні для родини та осіб з найближчого оточення. Інституційний механізм реалізується як прояв таких показників: знання тих соціальних інституцій, що сприяють етнокультурній соціалізації; залучення до роботи культурно-просвітницьких закладів. Показниками реалізації стилізованого механізму етнокультурної соціалізації стали: наявність субкультурних поведінкових проявів, типових для певного етносу; прийняття певного стилю поведінки і мислення даної етнічної групи як особистісної цінності. Показниками, що дозволили здійснити реалізацію міжособистісного механізму етнокультурної соціалізації обрано: етнічна толерантність у процесі міжособистісної взаємодії; культурна співтворчість з представниками різних етнічних груп. Виокремлені показники прийнято як індикатори оцінки успішності етнокультурної соціалізації студентів, тобто вони покладені в основу подальшої системи педагогічного оцінювання.

Визначення механізмів етнокультурної соціалізації студентів та показників їх реалізації дозволило ввести поняття «рівень етнокультурної соціалізації студентів», який ми розуміємо як постійність, системність прояву показників етнокультурної соціалізації студентів в когнітивній, аксіологічній, емоційній, практичній сферах їх

діяльності. Охарактеризовано рівні сформованості етнокультурної соціалізації студентів: мінімальний, достатній та оптимальний.

Виявлено, що для мінімального рівня етнокультурної соціалізованості студентів властивою є відсутність розуміння культурних зразків етносу, трансформація етнічних зразків, еталонів знаходиться на критичному рівні засвоєння та відтворення. Студент не ідентифікує себе як представника певної етнічної групи; нехтує національними традиціями та не визнає цінностей власної етнічної культури. Студентам цієї групи притаманні такі риси як пасивність участі в культурно-просвітницьких формах роботи. У поведінці цих студентів проявляється інтолерантність; що стосується взаємодії з представниками інших етносів, то вона відсутня. Студенти з мінімальним рівнем етнокультурної соціалізованості не визнають культурні зразки етносу, та не трансформують їх у сучасне життя.

У студентів із достатнім рівнем етнокультурної соціалізованості простежується вибірковість у прийнятті національних традицій та визнанні цінностей етнокультури. Студенти цієї групи ситуативно ототожнюють себе як представника власної етнічної спільноти; не завжди можуть визнавати культурні зразки етносу як цінності та здійснювати перенесення етнічних зразків, еталонів у сучасне життя. Студенти із достатнім рівнем етнокультурної соціалізованості майже завжди виявляють бажання бути залученими до роботи культурно-просвітницьких закладів. Вони здатні до проявів етнічної толерантності у процесі міжособистісної взаємодії із представниками різних етнічних груп, проте не схильні залучати до культурної співтворчості одногрупників, інших студентів.

На оптимальному рівні етнокультурної соціалізованості студентів в їхній діяльності наявні прояви активності у культурних, просвітницьких формах соціально-педагогічної роботи. Студенти чітко ідентифікують себе як представників етнічної спільноти, свідомо приймають національні традиції та визнають їх цінність. Чітко визначають культурні зразки, еталони етносу як цінності і з впевненістю переносять їх у сучасне життя. Студенти із оптимальним рівнем соціалізованості є етнічно толерантними до представників інших етнічних груп та на високому рівні визнають культурні зразки етносу як цінності; вони здатні до культурної співтворчості з представниками різних етнічних груп та залучають до цього інших студентів.

Узагальнення теоретичних підходів та обґрунтування критеріальних засад дослідження проблеми етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти дозволило розгорнути експериментальну роботу.

У другому розділі – **«Шляхи оптимізації етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти»** – виявлено стан сформованості етнокультурної соціалізації студентів в освітній діяльності закладів вищої освіти; здійснено обґрунтування складових змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів.

Констатувальний етап експерименту тривав з лютого 2016 р. по квітень 2016 р. на базі чотирьох закладів вищої освіти України: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Українського католицького

університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Київського університету імені Бориса Грінченка.

За результатами контент-аналізу документації закладів вищої освіти виявлено недоліки в системі планування та організації процесу етнокультурної соціалізації студентської молоді. Так, наприклад, у жодному з планів виховної роботи факультетів закладів вищої освіти і планів роботи кураторів/порадників академічних груп не зазначено завдання формування етнокультурної соціалізації студентської молоді, профілактики етнічної інтолерантності. Формам етнокультурної соціалізації студентів у планах і змісті соціально-виховної роботи приділяється недостатня увага, а етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі не визначена як окремий напрям соціально-виховної роботи закладу вищої освіти.

До участі в пілотній частині констатувального етапу експерименту було залучено 302 особи, віком 19-21 рік. Було обрано студентів 2-3 курсів спеціальностей «Філософія», «Політологія», «Історія», «Дошкільна освіта», «Психологія», «Соціальна робота» та освітньої програми «Соціальна педагогіка» і 15 науково-педагогічних працівників (кураторів/порадників академічних груп).

Було підібрано як авторські, так і стандартизовані діагностичні методики, а саме: авторська анкета на визначення рівня показників етнокультурної соціалізації студентів; діагностична бесіда; ранжування; тест ставлень Г. Солдатової; тест «Типи етнічної ідентичності» (Г. Солдатова, С. Рижова); тест М. Куна і Т. Макпартленда «Хто Я?»; методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича; Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. Солдатова, О. Кравцова, О. Хухлаєв, Л. Шайгерова); методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі (ДМС).

Проведене опитування, ранжування відповідей та застосування ряду стандартизованих методик дозволили засвідчити достатній рівень сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів у значній частині респондентів (КГ – 57,9% і ЕГ – 56,95%). На мінімальному рівні показники варіюють в межах 26,1% – 27,81%. Оптимальний рівень продемонстрували у КГ – 16% студентів, ЕГ – 15,24% студентів.

З'ясовано, що найменш сформованими виявилися показники стилізованого механізму етнокультурної соціалізації студентів, а саме: наявність субкультурних поведінкових проявів, типових для певного етносу та прийняття певного стилю поведінки і мислення даної етнічної групи як особистісної цінності. На переважно мінімальному рівні також було виявлено такі показники традиційного механізму етнокультурної соціалізації студентів, як: засвоєння норм, еталонів поведінки певного етносу та прийняття традицій, сприйняття поглядів, стереотипів, що характерні для родини та осіб з найближчого оточення.

Оскільки результати діагностики засвідчили оптимальний рівень сформованості показників механізму ідентифікації, в подальшому показники цього механізму не було враховано.

Отримані результати дозволили конкретизувати завдання експериментальної роботи щодо розробки та впровадження змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Змістове забезпечення процесу реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів відображено як сукупність напрямів етнокультурної соціалізації студентів, що знаходять відображення в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Технологічне забезпечення процесу реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти визначено як сукупність алгоритмізованих дій з розробки та упровадження організаційних форм та методів соціально-педагогічної роботи зі студентами за напрямом їх етнокультурної соціалізації.

Технологію етнокультурної соціалізації студентів трактовано як алгоритмізовану сукупність форм та методів позанавчальної соціально-педагогічної роботи закладу вищої освіти з реалізації механізмів етнокультурної соціалізації.

Визначено етапи упровадження змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: теоретико-аналітичний етап (характеристика базових понять, аналіз сутності і особливостей процесу формування етнокультурної соціалізації студентів); прогностичний етап (оцінка реального стану етнокультурної соціалізації студентів, визначення мети та завдань етнокультурного процесу); етап добору форм та методів формування етнокультурної соціалізації студентів; етап впровадження напрямів, форм та методів формування етнокультурної соціалізації студентів (корекція діяльності та організація роботи усіх підрозділів); етап оцінки ефективності процесу етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Деталізовано можливості застосування таких методів, як: загальнопедагогічні методи (формування свідомості, організації діяльності, стимулювання, самовиховання); інтерактивні методи, методи народної педагогіки, метод створення художнього контексту.

У технологічному забезпеченні етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти було виокремлено три групи організаційних форм соціально-педагогічної роботи: індивідуальні форми позанавчальної соціально-педагогічної роботи (гра, інтерв'ю, творче завдання, робота в мережі Інтернет, презентація, конкурс); групові форми позанавчальної соціально-педагогічної роботи (бесіда, творча майстерня, конференція, диспут, дискусія, круглий стіл, усний журнал); масові форми позанавчальної соціально-педагогічної роботи (тематичний день, фестиваль, вогнище, квест, заочна подорож, свято, концерт).

Обґрунтування змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти надало можливість деталізувати хід та результати експериментальної роботи.

У третьому розділі – **«Упровадження змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти»** – відображено процес розробки та упровадження змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти; надано характеристику експериментальної роботи по реалізації механізмів

етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти; здійснено оцінку та аналіз результатів експериментальної роботи.

На формувальному етапі експерименту до складу експериментальних груп увійшло 55 студентів Львівського національного університету імені Івана Франка та 50 студентів Українського католицького університету. Контрольні групи були утворені студентами Київського університету імені Бориса Грінченка в кількості 71 особа та ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» у кількості 24 особи.

З метою формування показників етнокультурної соціалізації студентів за механізмом наслідування було впроваджено такі форми соціально-педагогічної роботи, як: творче завдання «Етно – це модно!», робота творчої майстерні «Рослинні символи на писанках: дуб».

Виявлено, що розвитку показників етнокультурної соціалізації студентів за традиційним механізмом сприяло впровадження таких форм роботи, як: дебати «Чи потрібно відчувати себе представником певної етнічної спільноти?», рольова гра «Хто я, звідки пошожу?», презентація етно-колекцій тощо.

Позитивну динаміку в змінах рівнів сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за інституційним механізмом забезпечили такі форми соціально-педагогічної роботи, як: виставка «Толерантність – шлях до згоди», заочна подорож в стародавнє українське село, концерт до Дня Соборності України тощо.

Розвитку показників етнокультурної соціалізації студентів за стилізованим механізмом сприяло впровадження таких форм соціально-педагогічної роботи, як: бесіда «Етнос/нація і особистість» та форми пошуково-дослідницької роботи студентів в електронній мережі Інтернет.

На розвиток показників етнокультурної соціалізації студентів за міжособистісним механізмом було спрямовано організацію та проведення таких форм роботи: конкурс плакатів-колажів «Абетка миру», диспут «Чи можна вважати Україну країною етнічної толерантності?», круглий стіл «Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі», усний журнал «Етнічна спільність».

Найбільш дієвими формами щодо забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти стали комплексні форми роботи, а саме: станційний експрес «Україна різноманітна», родинне свято «Від родини йде життя людини», тематичний день толерантності, фестиваль фольклору «Етновир».

Завданнями контрольного етапу експерименту стало: повторне визначення рівня сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів контрольних та експериментальних груп; перевірка вірогідності отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики; виявлення перспективних напрямів дослідження даної проблеми.

Повторна оцінка рівнів сформованості показників сформованості етнокультурної соціалізації студентів відбувалась з використанням раніше апробованого на етапі констатувального експерименту комплексу діагностичних

методик. Здійснений аналіз рівнів сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за всіма механізмами та рівнями відображено в змісті таблиці 1.

Таблиця 1.

Рівні сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за всіма механізмами (у % та абс. значеннях)

Механізми	Рівні	КГ до експ.	КГ після експ.	Динаміка	ЕГ до експ.	ЕГ після експ.	Динаміка
Наслідування	Оптимальний	13,68 (13)	18,95 (18)	5,27 (5)	11,43 (12)	40,95 (43)	29,52 (31)
	Достатній	50,53 (48)	63,16 (60)	12,63 (12)	49,52 (52)	53,33 (56)	3,81 (4)
	Мінімальний	35,79 (34)	17,89 (17)	-17,9 (17)	39,05 (41)	5,72 (6)	-33,33 (35)
Традиційний	Оптимальний	15,79 (15)	25,26 (24)	9,47 (9)	13,33 (14)	63,81 (67)	50,48 (53)
	Достатній	52,63 (50)	53,69 (51)	1,06 (1)	54,29 (57)	26,67 (28)	-27,62 (29)
	Мінімальний	31,58 (30)	21,05 (20)	-10,53 (10)	32,38 (34)	9,52 (10)	-22,86 (24)
Інституційний	Оптимальний	12,63 (12)	15,79 (15)	3,16 (3)	11,43 (12)	54,28 (57)	42,85 (45)
	Достатній	56,85 (54)	63,16 (60)	6,31 (6)	52,38 (55)	35,24 (37)	-17,14 (18)
	Мінімальний	30,52 (29)	21,05 (20)	-9,47 (9)	36,19 (38)	10,48 (11)	-25,71 (27)
Стилізований	Оптимальний	23,15 (22)	26,32 (25)	3,17 (3)	20,95 (22)	51,43 (54)	30,48 (32)
	Достатній	66,32 (63)	65,26 (62)	-1,06 (1)	68,57 (72)	42,86 (45)	-25,71 (27)
	Мінімальний	10,53 (10)	8,42 (8)	-2,11 (2)	10,48 (11)	5,71 (6)	-4,77 (5)
Міжособистісний	Оптимальний	14,74 (14)	16,84 (16)	2,1 (2)	19,05 (20)	35,24 (37)	16,19 (17)
	Достатній	63,16 (60)	64,21 (61)	1,05 (1)	60 (63)	55,24 (58)	-4,76 (5)
	Мінімальний	22,1 (21)	18,95 (18)	-3,15 (3)	20,95 (22)	9,52 (10)	-11,43 (12)

Аналіз отриманих даних дозволив підтвердити наявність суттєвої відмінності в рівнях сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів контрольних та експериментальних груп.

Встановлено, що у студентів контрольних груп помітною є незначна позитивна динаміка на оптимальному рівні сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за всіма механізмами, що становить 4,63% чисельності студентів (4 особи). Для учасників експериментальних груп сформованість показників етнокультурної соціалізації студентів на оптимальному рівні збільшилася на 33,9% (36 осіб).

В експериментальній групі простежуються чіткі тенденції до позитивної динаміки сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за всіма механізмами, зокрема – зростання частки студентів з оптимальним рівнем сформованості показників за всіма механізмами етнокультурної соціалізації (в межах від 16,19% до 50,48%). Найбільші прирости в розвитку механізмів етнокультурної соціалізації зафіксовано за інституційним механізмом та механізмом наслідування, найменші – за стилізованим та традиційним механізмами.

Доведено, що здійснене теоретичне обґрунтування механізмів етнокультурної соціалізації студентів та упровадження змістово-технологічного забезпечення їх реалізації сприяли розвитку показників етнокультурної соціалізації студентів.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти, що полягає в теоретичному обґрунтуванні механізмів етнокультурної соціалізації студентів та розробці змістово-технологічного забезпечення їх реалізації. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. У дисертації обґрунтовано сутність та складові етнокультурної соціалізації особистості в сучасних соціокультурних умовах. Соціалізацію охарактеризовано як процес засвоєння та активного відтворення людиною соціокультурного досвіду (знань, цінностей, норм, традицій, зразків поведінки, визнаних у суспільстві), що забезпечує її становлення та розвиток як соціального індивіда. Виокремлено та охарактеризовано складові етнокультурної соціалізації особистості: етнічну та культурну. Етнічну соціалізацію особистості трактовано як процес становлення людини як представника певного етносу, опанування людиною цінностей, настанов, зразків поведінки, що притаманні даному етносу, відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду етносу, перетворення цього досвіду на особисте надбання. Культурну соціалізацію розкрито як процес засвоєння людиною притаманної культурі світобачення і поведінки, в результаті чого формується когнітивна, емоційна та поведінкова схожість з членами даної культури та відмінності від членів інших культур. Етнокультурну соціалізацію особистості визначено як процес засвоєння етнічних та культурних цінностей, зразків поведінки етнічної спільноти; формування здатності до збереження і збагачення національної культури, традицій, звичаїв.

2. Охарактеризовано особливості етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: вплив освітнього процесу, студентського віку, особистісного й професійного становлення студента, освітнього дизайну закладу вищої освіти, субкультури закладу вищої освіти. Заклад вищої освіти трактується як впливовий соціальний інститут соціалізації студента, пов'язаний з фаховим вибором людини, поглибленням її світогляду і остаточним закріпленням професійної соціальної ролі. Освітнє середовище закладу вищої освіти розглядається як цілісна єдність соціально створених умов-можливостей та ресурсів

для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції, забезпечує набуття соціального досвіду, професійну та особистісну самореалізацію та самовираження студентів. Етнокультурну соціалізацію студентів визначено як процес засвоєння, прийняття та особистісної трансформації студентами етнічних та культурних цінностей, зразків поведінки, що забезпечує етнокультурну ідентифікацію, самовизначення та толерантність в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

3. Визначено провідні механізми, показники та виявлено рівні етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Механізми соціалізації особистості визначено як результат соціальної ідентифікації, адаптації та інтеграції особистості, що обумовлений інтеріоризацією зовнішніх впливів середовища, групових норм і цінностей в життєдіяльність. Охарактеризовано механізми етнокультурної соціалізації студентів та відповідні показники: механізм ідентифікації (зарахування себе до певної етнічної спільноти; відчуття приналежності до певної етнічної спільноти); механізм наслідування (повторення та копіювання культурних зразків етносу як цінності; трансформація етнічних зразків в сучасне життя); традиційний механізм (засвоєння норм, еталонів поведінки певного етносу; прийняття традицій, сприйняття поглядів, стереотипів, що характерні для родини та осіб з найближчого оточення); інституційний механізм (знання тих соціальних інституцій, що сприяють етнокультурній соціалізації; залучення до роботи культурно-просвітницьких закладів); стилізований механізм (наявність субкультурних поведінкових проявів, типових для певного етносу; прийняття певного стилю поведінки і мислення даної етнічної групи як особистісної цінності); міжособистісний механізм (етнічна толерантність у процесі міжособистісної взаємодії; культурна співтворчість з представниками різних етнічних груп). Рівень етнокультурної соціалізації студентів трактовано як постійність, системність прояву показників етнокультурної соціалізації студентів в когнітивній, аксіологічній, емоційній, практичній сферах їх діяльності. Охарактеризовано мінімальний, достатній та оптимальний рівні етнокультурної соціалізації студентів. Аналіз даних констатувального етапу експерименту дозволив засвідчити достатній рівень сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів у значній частини респондентів (КГ – 57,9% і ЕГ – 56,95%). На мінімальному рівні показники варіюють в межах 26,1% – 27,81%. Оптимальний рівень продемонстрували в КГ – 16%, в ЕГ – 15,24% студентів. Отримані кількісні результати засвідчили недостатність сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за п'ятьма механізмами (окрім механізму ідентифікації).

4. Перевірено результативність змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Деталізовано можливості застосування таких методів, як: загальнопедагогічні методи (формування свідомості, організації діяльності, стимулювання, самовиховання); інтерактивні методи, методи народної педагогіки, метод створення художнього контексту та форм соціально-педагогічної роботи (інтерв'ю, творче завдання, робота в мережі Інтернет, презентація, конкурс, бесіда, творча майстерня, дискусія, круглий стіл, усний журнал, тематичний день,

фестиваль, вогнище, станційний експрес, заочна подорож, свято, концерт). З метою формування показників етнокультурної соціалізації студентів за механізмом наслідування було впроваджено такі форми роботи соціально-педагогічної роботи, як: творче завдання «Етно – це модно!», робота творчої майстерні «Рослинні символи на писанках: дуб». Розвитку показників етнокультурної соціалізації студентів за традиційним механізмом сприяло впровадження таких форм роботи, як: дебати «Чи потрібно відчувати себе представником певної етнічної спільноти?», рольова гра «Хто я, звідки похожу?», презентація етно-колекцій. Позитивну динаміку в змінах рівнів сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за інституційним механізмом забезпечили такі форми соціально-педагогічної роботи, як: виставка «Толерантність – шлях до згоди», заочна подорож в стародавнє українське село, концерт до Дня Соборності України тощо. Розвитку показників етнокультурної соціалізації студентів за стилізованим механізмом сприяло впровадження таких форм соціально-педагогічної роботи, як: бесіда «Етнос/нація і особистість» та форми пошуково-дослідницької роботи студентів в електронній мережі Інтернет. На розвиток показників етнокультурної соціалізації студентів за міжособистісним механізмом було спрямовано організацію та проведення таких форм роботи: конкурс плакатів-колажів «Абетка миру», диспут «Чи можна вважати Україну країною етнічної толерантності?», круглий стіл «Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі», усний журнал «Етнічна спільність». Найбільш дієвими формами щодо забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти стали комплексні форми роботи, а саме: станційний експрес «Україна різноманітна», родинне свято «Від родини йде життя людини», тематичний день толерантності, фестиваль фольклору «Етновир».

Виявлено позитивну динаміку у рівнях сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів для всіх механізмів. Середня позитивна динаміка становить: для КГ – 8,63% (на оптимальному та достатньому рівнях); для ЕГ – 33,9% (на оптимальному рівні), що демонструє більш помітні зміни у сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів ЕГ. Найбільші прирости в розвитку механізмів етнокультурної соціалізації зафіксовано за інституційним механізмом та механізмом наслідування, найменші – за стилізованим та традиційним механізмами.

Оцінювання та аналіз результатів експериментальної роботи з етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти підтвердили результативність змістово-технологічного забезпечення реалізації відповідних соціалізаційних механізмів.

Проблема етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти не вичерпується проведеним дослідженням. Перспективними напрямками дослідження порушеної проблеми можуть стати: виявлення педагогічних умов організації етнокультурної соціалізації студентів різних спеціальностей; обґрунтування змісту та форм підготовки фахівців соціально-виховної роботи за напрямком етнокультурної соціалізації студентів; виявлення гендерних

особливостей етнокультурної соціалізації студентів; виявлення чинників етнокультурної соціалізації студентів в умовах великого міста.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Рудкевич Н.І., Вайнола Р.Х. Механізми соціалізації студентської молоді в освітньому середовищі вищого навчального закладу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2016. Вип. 21. С. 3–8.

2. Рудкевич Н.І. Етнокультурна соціалізація як складова соціалізації особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2016. Вип. 22. С. 173–180.

3. Рудкевич Н.І. Мова спілкування як ознака етнокультурної соціалізації, її етносоціальні функції. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2017. Вип. 23. С. 94–101.

4. Рудкевич Н.І. Роль соціальних інститутів у формуванні міжетнічних культурних відносин. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 75. С. 138–142.

5. Рудкевич Н.І. Характеристика форм організації позааудиторної роботи зі студентами : зб. наук. праць. Серія : Соціально-педагогічна. 2018. Вип. 31. С. 241–251.

6. Рудкевич Н. Особливості форм соціально-педагогічної роботи із студентами закладу вищої освіти. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 2 (375). С. 181–190.

7. Рудкевич Н.І. Соціалізація особистості як соціально-педагогічне явище. *Інноваційна педагогіка : наук. журнал*. 2018. Вип. 3. С. 228–231.

8. Рудкевич Н.І. Специфіка формування етнокультурної соціалізації молоді у системі вищої освіти в Україні. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 82. С. 217–221.

9. Rudkevich N. Study on formation of ethnocultural socialization of youth in higher education bodies. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. California : USA. 2018. Vol. 26, № 2, 2018, May; Vol. 7. No. 5. P. 72–75.

10. Рудкевич Н.І. Етнокультурна соціалізація студентів: технологічний аспект : метод. рек. для організаторів соціально-виховної роботи, працівників студентських соціальних служб, викладачів закладів вищої освіти / за заг. ред. Р.Х. Вайноли. Львів : Вид-во Тараса Сороки, 2018. 96 с.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Рудкевич Н.І. Особливості етнокультурної соціалізації студентів в позанавчальній роботі вищого навчального закладу. *Управління в освіті* : матеріали VII міжнар. науково-практ. конф. / гол. ред Л. Д. Кизименко. Львів : Бадікова Н. О., 2015. С. 119–120.

12. Рудкевич Н.І. Процес етнокультурної соціалізації студентів у розумінні

соціальної педагогіки. *Суспільні проблеми сучасної соціології, психології та соціальної роботи* : зб. наук. пр. II Всеукр. науково-практичної конф., м. Херсон. 2015. Вип. 3. С. 120–122.

13. Рудкевич Н. Етнокультурна соціалізація студентів у системі соціалізаційних впливів. *Формування професіоналізму фахівця в системі безперервної освіти* : наук. теорет. зб. V Всеукр. науково-практ. Інтернет-конференції. 2015. Вип. 5. С. 65–68.

14. Рудкевич Н.І. Соціалізація як категорія сучасних соціально–педагогічних наук. *Current issues and problems of social sciences* : матеріали міжнар. науково-практ. конференції, Польща. м. Кельце / Вшехніца свентокшиська гуманітарно-педагогічний університет. 2016. С. 155–158.

15. Рудкевич Н.І. Етнокультурна соціалізація особистості як соціально-педагогічна проблема. *Практична педагогіка та психологія: методи і технології* : матеріали всеукр. науково-практ. конф. / Класичний приватний університет. 2016. С. 36–40.

16. Рудкевич Н.І. Соціалізація як категорія сучасних соціальних наук. *Актуальні проблеми сучасної соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців* : матеріали доповідей та повідомлень міжнар. науково-практ. конф. / ред.: І.В. Козубовська, Ф.Ф. Шандора. 2016. С. 162–164.

17. Рудкевич Н.І. Субкультурна належність як показник реалізації етнокультурної соціалізації студентів. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine* : International scientific and practical conference, Poland. Sandomierz : Conference Proceedings. 2017. С. 157–161.

18. Рудкевич Н.І. Вивчення процесу формування етнокультурної соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах. *Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень* : матеріали міжнар. науково-практ. конф. 2017. С. 67–70.

19. Рудкевич Н.І. Особливості формування етнокультурної соціалізації молоді у вищій школі. *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities*: матеріали міжнар. наук. конф., Канаус, Литва. 2018. С. 116–119.

20. Рудкевич Н.І. Характеристика механізмів соціалізації студентів у вищих навчальних закладах. *Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті* : зб. наук. робіт учасників міжнар. науково-практ. конф. 2018. С. 89–91.

21. Рудкевич Н. Специфіка організаційних форм соціально-педагогічної роботи із студентами закладу вищої освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір* : матеріали III Всеукр. науково-практ. конф. / гол. ред. А.В. Лякішева. 2018. С. 130–134.

22. Рудкевич Н.І. Теоретичні засади етнокультурної соціалізації студентської молоді в освітньому середовищі. *Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього* : зб. наук. робіт учасників міжнар. науково-практ. конф. 2018. С. 97–100.

23. Рудкевич Н.І. Освітнє середовище вищої школи як педагогічний феномен. *Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями*

досліджень : матеріали міжнар. науково-практ. конф. 2018. С. 47–50.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

24. Рудкевич Н. Велике місто як фактор соціалізації молоді. *Соціальна робота як правозахисна професія* : матеріали міжнар. науково-практ. конф. / Чернів. наці. ун-т імені Юрія Федьковича. 2015. С. 138–141.

АНОТАЦІЇ

Рудкевич Н.І. Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2019.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти, що полягає в теоретичному обґрунтуванні механізмів етнокультурної соціалізації студентів та розробці змістово-технологічного забезпечення їх реалізації. Теоретично обґрунтовано сутність понять: етнокультурна соціалізація студентів, змістово-технологічне забезпечення етнокультурної соціалізації студентів; виявлено особливості етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Охарактеризовано механізми (ідентифікації, наслідування, традиційний, інституційний, стилізований, міжособистісний), показники та рівні (мінімальний, достатній, оптимальний) етнокультурної соціалізації студентів. Здійснено впровадження технології етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Ключові слова: соціалізація, етнічна соціалізація, культурна соціалізація, етнокультурна соціалізація, механізми соціалізації, механізми етнокультурної соціалізації, студенти, освітнє середовище, заклад вищої освіти, змістово-технологічне забезпечення.

Рудкевич Н.И. Этнокультурная социализация студентов в образовательной среде высшего учебного заведения. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2019.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и новое решение проблемы этнокультурной социализация студентов в образовательной среде высшего учебного заведения, что заключается в теоретическом обосновании механизмов этнокультурной социализация студентов и разработке содержательно-технологического обеспечения их реализации. Теоретически обоснована сущность понятий: этнокультурная социализация студентов, содержательно-технологическое обеспечение этнокультурной социализации студентов в образовательной среде

учреждения высшего образования; выявлено особенности этнокультурной социализации студентов в образовательной среде учреждения высшего образования; обоснованно механизмы (идентификации, подражания, традиционный, институциональный, стилизованный, межличностный), показатели и уровни этнокультурной социализации студентов. Внедрена технология этнокультурной социализации студентов в образовательной среде высшего учебного заведения.

Ключевые слова: социализация, этническая социализация, культурная социализация, этнокультурная социализация, механизмы социализации, механизмы этнокультурной социализации, студенты, образовательная среда, высшее учебное заведение, содержательно-технологическое обеспечение.

Rudkevych N.I. Ethno-cultural socialization of students in the educational environment of the higher educational institution. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree for a candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.05 – Social pedagogy – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2019.

The thesis work performs theoretical generalization and new solution for the problem of the ethno-cultural socialization of students in the educational environment of the higher educational institution, which lies in the theoretical reasoning of the students' ethno-cultural socialization mechanisms and development of the content-technological providing for their realization.

Scientific innovation of the obtained results consists in the fact that for the first time the essence of the notion «ethno-cultural socialization of students» was theoretically grounded, approaches to define the notion «socialization mechanism» were generalized, mechanisms (identification, mimicry, traditional, institutional, stylized, interpersonal) of indexes and levels of ethno-cultural socialization of students were proved; content-technological providing of students' ethno-cultural socialization in the educational environment of the higher education institution characterized (content filling, forms and methods).

The thesis defines the ethno-cultural socialization of personality as a process of acquirement of ethnical and cultural values, behavioral examples of the ethnic community; formation of the ability to preserve and enrich the national culture, traditions, customs.

Educational environment of the higher educational institution is considered as a whole unity of the socially created conditions, possibilities and resources for the education of the personality, which have developed directly inside the institution, which executes the educational functions, provides gaining of the social experience, professional and personal self-realization and self-expression of the students.

Peculiarities of the ethno-cultural socialization of the students in the educational environment of the higher educational facility are characterized: peculiarities of the influence from the the educational process; social-psychological peculiarities of the age; peculiarities of the personal and professional development of the student; peculiarities of the educational design in the higher educational institution; peculiarities of the subculture in the higher educational institution.

Mechanisms of personal socialization are defined as a result of the social identification, adaptation and integration of the personality, conditioned by the interiorization of the influences from the external environment, group norms and values into the daily living activities.

Author's definition of the ethno-cultural socialization of students is offered, which is interpreted as a process of adoption, acceptance and personal transformation by the students of the ethnical and cultural values, behavioral examples, securing the ethno-cultural identification, self-determination and tolerance in the socio-cultural environment of the higher educational institution.

Mechanisms of ethno-cultural socialization of the students (identification, mimicry, traditional, institutional, stylized, interpersonal) are separated, their indexes are defined and characterized.

Introduction of the content-technological providing of the student's ethno-cultural socialization was performed. Application possibilities of the following methods are presented in details: general pedagogic methods (formation of consciousness, organization of the activity, encouragement, self-education); interactive methods, methods of the national pedagogics, methods of the creative context establishment.

The most effective forms as to the realization providing of the ethno-cultural socialization mechanisms of students in the educational environment were the complex forms of work, namely: station express «Various Ukraine», family holiday «Human's life starts from the family», thematic tolerance day, folklore festival «Etnovyr».

During the repeated evaluation positive dynamics was detected in the formation levels of the students' ethno-cultural socialization levels for all the mechanisms.

Practical value of the obtained research results lies in the introduction of the qualitatively new content-technological providing of the ethno-cultural socialization of the students; methodical recommendations for the organization managers of the social-educational work with the students, pedagogues as to the efficiency increase of the ethno-cultural socialization of the students in the educational environment of the higher educational institution.

Materials of the research may be used in the system of preparation and advance training of the scientific-pedagogic employees, involved in the formation process of the ethno-cultural socialization of the students; in the practical works of the social pedagogues, leaders of the students unions, student self-governance; during the preparation of the future social pedagogues and organization managers of the social-educational work with children and youth while teaching courses: «Socialization of personality», «Social-pedagogic work in the educational institutions», «Technologies of the social-pedagogic work».

Key words: socialization, ethnical socialization, cultural socialization, ethno-cultural socialization, socialization mechanisms, ethno-cultural socialization mechanisms, students, educational environment, higher educational institutions, content-technological providing.